

Slavi Slavov

(Bulgaria, Sofia, Institute for Historical Studies, BAS)

**On the Official Language of the Republic of North Macedonia.
Sofia, 2020, Prof. Marin Drinov Publishing House of the Bulgarian
Academy of Sciences, 68 p. with illustrations. ISBN 978-619-245-042-7**

Abstract: This publication is a work by renowned Bulgarian linguists and historians from leading Bulgarian academic institutions: the Institute for Bulgarian Language, Sofia University St. Kliment Ohridski, the Cyrillo-Methodian Research Center, the St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, the Institute for Historical Studies, the Southwest University Neofit Rilski. The book defends the position that the modern official language used in the Republic of North Macedonia is a written regional norm of the Bulgarian language. Numerous historical, linguistic and cultural arguments are put forward in support of this view.

Слави Славов

(България, СУ „Св. Климент Охридски“)

**За официалния език на Република Северна Македония. С., 2020,
Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 68 стр. с илюстр.
ISBN 978-619-245-042-7**

Изданието „За официалния език на Република Северна Македония“ е дело на колектив от утвърдени български учени – езиковеди и историци от основните научноизследователски центрове в страната. Като автори и научни консултанти са привлечени водещи изследователи от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Кирило-Методиевския център – БАН, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Института за исторически изследвания – БАН, Югозападния университет „Неофит Рилски“ и др.

В структурно отношение трудът се състои от 11 неголеми параграфа, всеки един от които третира определен аспект от разглежданата проблематика. В края е приложена кратка библиография. Текстът е онагледен с цветен илюстративен материал във вид на карти, таблици, изображения на български писмени и материални паметници от Македония. Трудът е написан на достъпен език. Почти отсъства обичайната за подобни из-

следвания терминологична натовареност, която представлява сериозно предизвикателство за по-широкия кръг читатели.

Основната теза е ясно поставена още в началото на труда: официалният език на дн. Република Северна Македония по своя произход и основни характеристики е югозападна писмено-регионална норма на българския език. С оглед на по-стегнатия обем, в подкрепа на това становище се привеждат само някои от многобройните аргументи от езиково, историческо и културно естество.

Изложението започва с кратка историко-географска справка за областта Македония, включваща сведения за нейния териториален обхват, природни особености, население, съвременно състояние. Специално внимание е отделено на „странстванията“ на макротопонима Македония през различните епохи – появата му през Античността, когато така се наричат южните части на областта (в дн. Северна Гърция); „преместването“ му на изток през Средновековието за обозначаване на част от Одринска Тракия; „завръщането“ му приблизително на първоначалното място, но в по-разширен обхват, в епохата на Новото време. През Средновековието Македония, части от която влизат и в българската държава, и във Византия, е наричана по различен начин. Областта се явява център на Първото българско царство през последните десетилетия от неговото съществуване. В тази връзка е обърнато внимание на факта, че когато император Василий II Вулгароктонос (Българоубиец) окончателно завладява тези земи, той ги администрира в тема (област) България с център Скопие. Реанимирането на названието „Македония“ през Късното средновековие и най-вече през Новото време се дължи до голяма степен на западната картография, основана на античната традиция. В границите на Османската империя (до 1912 г.) областта се характеризира с пъстър етнически и конфесионален състав, сред който обаче българското население има решително мнозинство. Маркирани са накратко и събитията, довели до подялбата на Македония в периода на войните от 1912 – 1918 г. и до установяването на съвременните държавни граници, при които части от нея попадат в Гърция, Северна Македония, България, Албания и Сърбия. Подчертано е, че до края на Втората световна война названието „македонец“ традиционно се използва не в национален, а изключително в регионален контекст – за всеки жител на областта, независимо от неговата народностна принадлежност (българин, турчин, грък, албанец, влах и т.н.).

Вторият параграф от изследването е посветен на езика и писмеността, които се развиват на територията на Македония през Средновековието. Опровергано е внушението на скопските учени за наличието на някаква отделна „македонска“ книжовност – най-малкото поради факта, че по това време областта трайно е част от българската държава. Първият писмен славянски език е старобългарският и именно средновековна България като държавнополитически фактор се явява действителният спасител и разпространител на Кирило-Методиевото дело. По-късно старобългарският книжовен език се разпространява в Сърбия и Киевска Рус, а през XIV – XV в. се превръща в третия класически език след гръцкия и латинския. В тази връзка авторите отбелязват, че терминът „старобългарски“, за обозначаване на първия книжовен славянски език, е най-точен и отразява най-коректно неговите етнически и държавни особености. Употребяваният предимно от чужди слависти термин „старославянски“ подчертава преди всичко международните функции на старобългарския език и в този смисъл би могъл да се използва. Терминът „старомакедонски“ обаче, използван от учените в Скопие, е дълбоко неаучен, защото не кореспондира по какъвто и да е начин с историческите реалности.

По подобен начин е разгледан и въпросът за първата славянска (старобългарска) азбука – глаголицата. В изследването се отхвърлят твърденията, че за разлика от кирилицата, глаголицата е повече „македонска“, като се посочват множество примери, че глаголическото писмо се използва не само в югозападната област на обширното Бъл-

гарско царство, но и в останалите части от неговата територия. И глаголицата, и малко по-късно възникналата в България кирилица, са старобългарски азбуки и отразяват фонетичните особености на старобългарския език. Акцентирано е върху факта, че широкомащабната църковна и книжовно-просветна дейност на Кирило-Методиевите ученици Климент и Наум не се развива в абстрактна среда и не би била възможна без всестранната помощ на българската държава, и конкретно на българските владетели Борис и Симеон.

В подкрепа на българския произход на съвременния македонски език, в изследването се привеждат и многобройни данни от ономастиката – науката за имената. Проучванията върху топонимията (географските названия) и антропонимията (имената на хората) показват, че те са идентични с общобългарските, при това с множество съхранени архаични елементи. Категорично се установява българският характер на огромната част от селищните и местностните наименования в Македония. Личните и фамилените имена следват общите особености, характерни за цялото българско етническо землище. Неслучайно основен елемент от денационализаторската политика на сръбските власти в кралска Югославия е насилствената промяна на фамилените имена с нехарактерното за българската именна традиция окончание -ич, а в десетилетията на комунистическа Югославия, с подобни мотиви, макар и в малко по-смекчена форма, се поощрява приемането на фамиленото окончание -ски, за сметка на най-разпространеното до момента -ов.

От особен интерес представлява частта, в която се проследява откриването на старобългарския език през XIX век от науката и по-специално от славистиката. Посочени са мненията на водещи учени (чехи, словаци, руснаци, поляци, хървати) за старобългарския език като най-старият книжовен славянски език, както и за принадлежността на македонските говори към българския език. Въпреки крайно оскъдните и фрагментарни сведения, с които разполагат в началото, първите слависти бързо установяват, че македонските говори са част от българското диалектно разнообразие. Видни изследователи като П. Шафарик, В. Григорович, В. Облак, В. Ягич и др. категорично говорят за „македонски български“ или „българи от Македония“, без да употребяват термина „македонец“ като етноним.

Активното участие на българските възрожденски дейци от Македония в процеса на сформирание на новобългарския книжовен език е тема, обстойно разгледана в изданието. Йоаким Кърчовски, Братя Миладинови, Йордан Хаджиконстантинов-Джинот, Григор Пърличев, Кузман Шапкарев и др. се изявяват изключително като български, а не като „македонски“ просветители. Тяхната цялостна книжовно-просветна дейност се характеризира със стремеж към единен новобългарски език, макар и с употреба на отделни диалектни елементи. Посочени са примери, че родените в Македония възрожденци многократно изразяват, вкл. и в личната си кореспонденция, своето българско национално съзнание. Опитите да им се придаде постфактум някаква „македонска“ идентичност поражда и откровени фалшификации. Посочени са някои от знаковите примери в това отношение – сборникът „Български народни песни“ от 1861 г. на Братя Миладинови, издаден в Скопие като „Сборник за народни песни“, сборникът „Народни песни на македонските българи“ от 1860 г. на Стефан Веркович, издаден като „Македонски народни песни“ и др. Авторите на изданието подчертават, че кодифицирането на българския книжовен език (чрез нормирането му с граматика и речници) става постепенно и отнема продължителен период от време, но обхваща и трите основни етнически български области, известни като Мизия, Тракия и Македония. След 1878 г., когато Македония остава в Османската империя, училищата са тези, в които продължава да се преподава на книжовен български език с помощта на същите граматика и речници.

Книжовната норма на дн. Р Северна Македония не е резултат от естественото развитие на местната писмена и литературна традиция, а възниква изкуствено през 1944 – 1945 г. в резултат на политическо решение „отгоре“. Конкретният исторически контекст е ускореното изграждане на Вардарска Македония като федеративна република в рамките комунистическа (Титова) Югославия и протичащото като паралелен процес създаване на отделна македонска нация. Свиканите езикови комисии стриктно следват зададената им линия и това ясно личи от съхранените и публикувани стенографски записи от техните заседания. Водещото съображение е разграничаването, максималното отдалечаване и противопоставянето на всичко, което се асоциира с българския език. Новосъздадената конструкция обаче изпитва остър недостиг на исторически и лингвистични „доказателства“. За целта български средновековни и възрожденски просветни дейци повсеместно са обявявани за „македонски“. Прибягва се не само до манипулативно представяне на техния живот и дейност, но и до откровено фалшифициране на книжовното им наследство.

Независимо от факта, че е създаден силово и по административен път, т.нар. македонски език стъпва на основата на кодифицирания български език. Тази вторична кодификация, с включването на диалектните регионални особености на скопския говор, не изменя общите характеристики на македонската езикова норма. Цялата фонетична, граматична и лексикална структура на съвременния македонски език е идентична с тази на българския книжовен език. Късните лексикални наслагвания, предимно от сръбски произход, не променят основните същностни характеристики на скопската писмена норма. Най-сигурният признак – граматичната структура, категорично придава на македонския книжовен език статута на кодифициран вариант на българския, който е единственият аналитичен сред останалите славянски езици. Затова, въпреки неестествения начин, по който възниква, официалният език в Северна Македония по същество е неразривна част от съвременния български език. В тази връзка авторите застъпва мнението, че използването на понятието „македонски български език“ най-точно би изразявало неговата същност. То съответства и на традициите в езикознанието, където вариантността се означава с двойно именуване (посочени са многобройни примери като австрийски немски, белгийски френски, кубински испански и т.н.). В случая „български“ указва етническата принадлежност на езика, а „македонски“ отразява неговите регионални особености.

В изданието се разглеждат и българските диалекти в Косово и в Албания (където българите официално са признати за малцинство). Акцентът е поставен върху архаичните особености на тези говори, разкриващи връзката им със старобългарския и съвременния български език. Обобщаващият извод от дългогодишните изследвания в тази насока е, че говорите в Мизия, Тракия, Македония, Източна Албания и Югоизточно Косово, са част от исторически единна езикова общност, която, макар и подложена на превратностите и изпитанията на времето, е съхранила редица от общите си черти. Езиковите граници не съответстват на съвременните политически граници, защото няма рязка граница между диалектите в Република България и Република Северна Македония. Скопската регионална норма се явява част от югозападните диалекти на западните български говори. Приведените в подкрепа на това становище карти, отразяващи диалектните особености (фонетични, лексикални) на югозападните говори, показват единството на българския език на диалектно равнище.

Авторите се спират и на съвременните етнодемографски измерения на езиковия въпрос след създаването на македонския официален език. Подчертано е, че въпреки първоначалните опити да бъде използван за външнополитическите цели на македонизма, новият език намира ограничена служебна употреба в рамките на югославската

федерация, като не се приема от македонската емиграция. Ограниченото му използване в значителна степен се запазва и след провъзгласяването на независимата македонска държава. През последните години, с оглед на изменените етнически реалности, все по-голямо значение придобива албанският език, който на практика се ползва със статут на втори официален език в рамките на държавата.

В книгата е отделено внимание и на ролята на официалния език на Северна Македония в междудържавните отношения с България. Намерената преди повече от две десетилетия дипломатична формулировка, че всички документи се подписват на „официалните езици на двете страни – български език, съгласно Конституцията на Република България, и македонски език, съгласно Конституцията на Република Македония“, целъ да се избегне блокирането в двустранните отношения, породено от т.нар. езиков спор. Тази формула е използвана и в последния Договор за приятелство, добросъседство и сътрудничество между двете страни от 2017 г. Тя демонстрира уважение към правната тежест на скопската езикова норма, без да разглежда нейната същност от лингвистична гледна точка.

Трудът „За официалния език на Република Северна Македония“ синтезира в обобщен вид позицията на българската хуманитаристика по въпроса за македонския език. Тя е ясна и категорична – т.нар. македонски език е преди всичко политически и идеологически продукт, наложен от конюнктурата в следвоенна комунистическа Югославия. Езикът възниква и се утвърждава като писмено-регионална норма на българския книжовен език, по-специално – на югозападните български говори. Най-точното наименование, което би следвало се възприеме за неговото обозначаване, е „македонски/северномакедонски български“. Утвърждаването на писмената норма в Македония чрез изкуственото противопоставяне и разграничаване от нейната българска първооснова е неприемливо. Фундаментът, върху който се изгражда езиковата норма в дн. Република Северна Македония, е българският книжовен език, поради което македонският има характеристиките на вариант, а не на отделен, самостоятелен език. Направено е важното уточнение, че функциите на македонския като държавен, образователен и литературен език не се оспорват от никого. Същевременно се апелира за насърчаване и задълбочаване на контактите между България и Македония в областта на културната, медийната, научната сфера, с цел преодоляване на негативните стереотипи и изкуствено наслагваните противоречия от миналото.

Прави чест на научната общност у нас, че във времена, когато, от различни посоки и по различни поводи, върху българските държавни институции се оказва натиск за безусловно преодоляване на всички исторически и езикови проблеми с македонската държава, българските учени отстояват обективната истина по отношение на историята и езика на Македония. В този смисъл авторите заслужават адмирации за своята принципна и националноотговорна позиция. Може би основното послание на изданието е, че когато научните аргументи са достатъчно убедителни, безспорни и категорични, историческата истина не може да бъде лековато подменяна с „политически коректни“ и съмнителни откъм научна стойност формулировки. Официалният език в дн. Северна Република Македония има своето място като вътрешнодържавен език, но механизмът на неговото създаване и базисната му принадлежност към българския книжовен език не бива да се премълчават. В дългосрочен план един самоцелен и безпринципен компромис от българска страна на държавно ниво би могъл да нанесе непоправими щети върху българското културно-историческо наследство в Македония, а в по-общ план – и до ерозиране на представите за историческата цивилизационна роля на България в Обединена Европа.